

EN WEER ZINGEN

Ekklesia Amsterdam, zondag 21 februari 2016

Kees Kok

Dat wij hier elke week zingen is van een wonderlijke vanzelfsprekendheid. Dat er een koor is dat ervoor heeft gerepeteerd en een dirigent en pianist die zorgen dat het in de maat en op toon blijft, dat er teksten zijn die wij doorgaans zonder enig voorbehoud en gène gezamenlijk in de mond nemen en uitzingen, met halve, hele, hoge, lage stemmen, dat is allemaal even vanzelfsprekend als wonderlijk. En misschien moet je daar ook niet te veel bij stilstaan, het wonder niet uitleggen, maar telkens weer laten gebeuren. Toch doen we dat vandaag even, omdat het een kostbare zaak is die best wel eens in het zonnetje mag worden gezet. Want we zingen niet zomaar wat, we zoeken de juiste liederen, de passende teksten en de geschikte noten, om het Grote Verhaal dat we in onze bijeenkomsten gaande proberen te houden kracht bij te zetten. Tegen de klippen op. Want dat verhaal staat haaks op de meeste verhalen die wij door de week over deze wereld krijgen aangereikt. De geluiden die van alle kanten via de media op ons afkomen: de grote bekken, de twitter-terreur, de smerige spreekkoren in de stadions en rond de AZC's, de lollige ons-kent-ons-weglach-cultuur van Den Haag, het lied van de Afbraak van de Zorg, de suf gemanipuleerde 'stem des volks', de militaire ketelmuziek, de paniek, verwarring en angst die het beleid in binnen- en buitenland steeds meer beheersen. Tegen heel dat 'Voice of Holland' – circus proberen wij hier in te zingen met onze gezangen, al die nieuwe stations op het oude spoor van de Psalmen. Wij zingen hardnekkig over 'brood voor hongerdieven' en 'voor vluchtelingen toevlucht overal'. Dat is ons politieke lied, ons koningslied – het lied voor onze 'hoogste majesteit'. Hoe hopelozender en verwarder de situatie lijkt te worden, des te volhardender zingen wij: Dan nog klamp ik mij vast aan jou, 'aan jou, alleen jou, en weer jou'. Want onze hoogste majesteit is geen idee, geen ideaal, geen utopie, geen partij, maar een 'jij', een met wie je kunt praten, voor wie je kunt zingen, met wie je ruzie kunt maken, die zonder vooroordeel luistert, die ons niet veroordeelt, maar verleidt, die ons bewaart voor zelfoverschatting en grootspraak, en wiens zinnen altijd eindigen met 'de eeuwige woorden van liefde en vrede'. Tot die jij zingen wij, en zingend heffen wij onszelf, zolang we nog lucht in onze longen hebben en bij stem zijn, boven onze machteloosheid uit. En als het moet zonder stem, dan zingen we aan de binnenkant van ons hoofd en met al onze zintuigen. Zelfs als we het niet meer zien zitten, als het leven ons van alle kanten bespringt, benauwt, dwars zit, als de dood ons op de hielen zit, zingen wij: Dan nog.

De bijbel is vanouds een 'gezongen boek', eerder een liedbundel dan een studieboek. Hij voelt zich het meest thuis in een levende liturgie: voorgedragen, geciteerd, gecantileerd, gezongen. En hij komt pas volop tot bloei in de confrontatie met onze diepste verlangens en hoogste wensen. Om die confrontatie mogelijk te maken vraagt hij erom telkens opnieuw vertaald te worden, omgezet in een taal die na aan het hart ligt, in poëzie, in liederen. De bijbel wil in de liturgie niet uit vrome plichtpleging maar met overtuiging ter sprake en tot zingen worden gebracht. Dat is geen eenvoudige zaak. Want die ooit opgeschreven oude teksten zingen allang niet meer uit zichzelf. Ze zijn losgeraakt uit het levende geheel, de context waarin ze zijn ontstaan. Dat geldt ook voor veel van de liturgische tradities die in de loop der christelijke eeuwen mede uit die bijbel zijn voortgekomen: missalen, liturgische agenda's, lezingenroosters, liedbundels. Ook die raken op den duur los van het levende geheel, van de gemeenschap – de kerk, de gemeente – waarin ze zijn ontstaan en functioneerden. Ze brengen geen nieuwe inzichten meer te weeg, ze raken uitgepraat, lopen vast in clichés, bevroren in dogmatiek. Het ooit geleefde, levende boek moet met de brandstof van onze

ervaringen worden gevoed om in leven te blijven. Er zijn dichters nodig om die oude teksten weer onder stroom te zetten, te verbinden met de menselijke energiecentrales, de harten en zielen van deze tijd. Er moeten kortsluitingen ontstaan, nieuwe verbindingen worden gelegd, onverwachte betekenissen opgewekt uit ingeslapen woorden.

En als er goede, nieuwe, betekenisvolle woorden zijn gevonden, komt de muziek het woord te hulp. Zij geeft aan de tekst de toon, het ritme, de harmonie die hem past, en die hem, als het lukt, gegoten zit. En het woord op zijn beurt bakent de muziek af, beteugelt en geeft richting aan de bruisende notenstroom, brengt die terug tot zingbare proporties. Zo voltrekt zich in het zingen, het wonderbaarlijke huwelijk tussen verbale en non-verbale expressie. Zo ontstaat er een balans tussen woord en muziek – een zelfde soort evenwicht als waarmee een mens vooruitkomt: loopt, fietst, schaatst, nu eens naar de ene dan naar de andere kant overhellend. En soms slaat het naar een kant door. Dan leunt de zang topzwaar op het woord, zoals in sommige protestantse tradities, gezongen op de hele noten. Of zij gaat helemaal op in colaturen, polyfonische acrobatiek en atonale avonturen – alleen geschikt voor koor en solisten -, zoals in de katholieke zangtraditie, waarbij de tekst eerder dient als voetenbank, als muurbloem of zelfs als voetveeg van de muziek. En dan is er weinig of geen ruimte voor samenzang, voor het zingend delen van troost, inspiratie en visioenen. En wat is liturgie anders dan dat?

Je kunt natuurlijk twisten over de vraag wat belangrijker is: de tekst of de muziek. Dan duikt al snel de eerste zin van het evangelie van Johannes op: 'In den beginne was het woord'. Maar ja, wie weet of dat woord van in den beginne niet ook gezongen werd? Of God de wereld niet zingend geschapen heeft, poëtisch, eerder dan prozaïsch. Zingend kun je in zes dagen best een hele wereld scheppen, sprekend heb je er een complete evolutie voor nodig. Maar hoe dan ook: het gaat er uiteindelijk om *wat* er gezongen wordt en welke vruchten dat huwelijk tussen woord en muziek voortbrengt: liederen die inderdaad leiden tot al die dingen waar wij met de Psalm zo vurig naar verlangen: naar 'ongeschonden landschap en geen kind meer kwijt', naar 'alle dingen nieuw, met zachtmoedig licht geladen elke batterij, zout en honing, brood en wijn in elke woning, en de klokken slaan gerechtigheid.' Want als we daar alleen maar over zingen dan worden zelfs de mooiste en de hoogste woorden lege hulzen. Dan zegt die 'jij': 'Spaar mij uw liedjes, uw fluiten.'

We zingen straks Psalm 104, in een oude ritmische versie uit de jaren zestig. 'Een lied voor mijn God. zolang ik besta'. In dat juichende lied wordt heel schepping bezongen, als de oor- en oog strelende, bloeiende habitat van de mens. Maar die schepping hapt al lange tijd naar adem, de seizoenen herkennen zichzelf niet meer, en de bomen van God staan veel te voortijdig in bloei. Daarom herinneren we ons voor we gaan zingen de verzen uit diezelfde Psalm, die wij aan het begin van de dienst zongen: 'Alles wacht op U vol hoop'. Daarin klinkt de heftige bede om herschepping, om nieuwe hemel nieuwe aarde, om brood, om levensadem. Voedsel dat bij alle technische hoogstandjes voor velen in deze wereld schaars blijft en in brandende steden uit de hemel moet worden gedropt, in een soort macabere concurrentiestrijd met vatenbommen. In de nieuwe, vrije bewerking van Psalm 104 klinken die verzen zo:

Ademt jouw adem in mensen?

In al die levende dode gewapenden,

op oorlog uit, bang, bedroefd, boos, onbereikbaar,

op vrede uit, maar wie kent de weg van de vrede?

*Wie gaat dit aanschijn van de aarde vernieuwen?
Jij die ik vriend en vreemdeling noem
van de bergen? Ja jij, met mij samen.*

*Je moet wel komen, gauw, om al die oude mensen
die hun lieve land zagen branden
zo goddeloos, kom troosten
laat het niet duren tot hun dood.*

Daar zingen we op, steeds weer, elke week, elke dag, alle dagen. Zo moge het zijn.